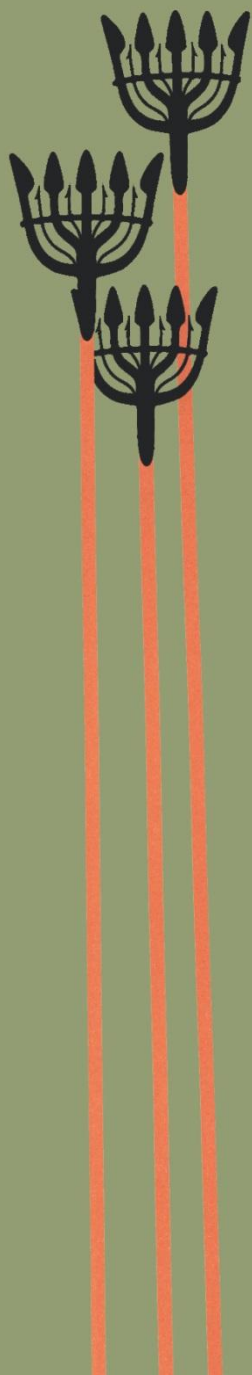

BLEKINGE MUSEUM

Rapport 2017:10

Backstugan i Brokamåla

Skadebesiktning och dokumentation, 2017

Jimmy Juhlin Alftberg

Rapport 2017:10

Backstugan i Brokamåla

Skadebesiktning och dokumentation, 2017
Jämshög socken
Olofströms kommun
Blekinge län

Jimmy Juhlin Alftberg

Blekinge museum

Borgmästaregatan 21
371 35 Karlskrona

Växel: 0455-30 49 60 vardagar 8-16
Reception: 0455-30 49 85

www.blekingemuseum.se

© 2017 Blekinge museum

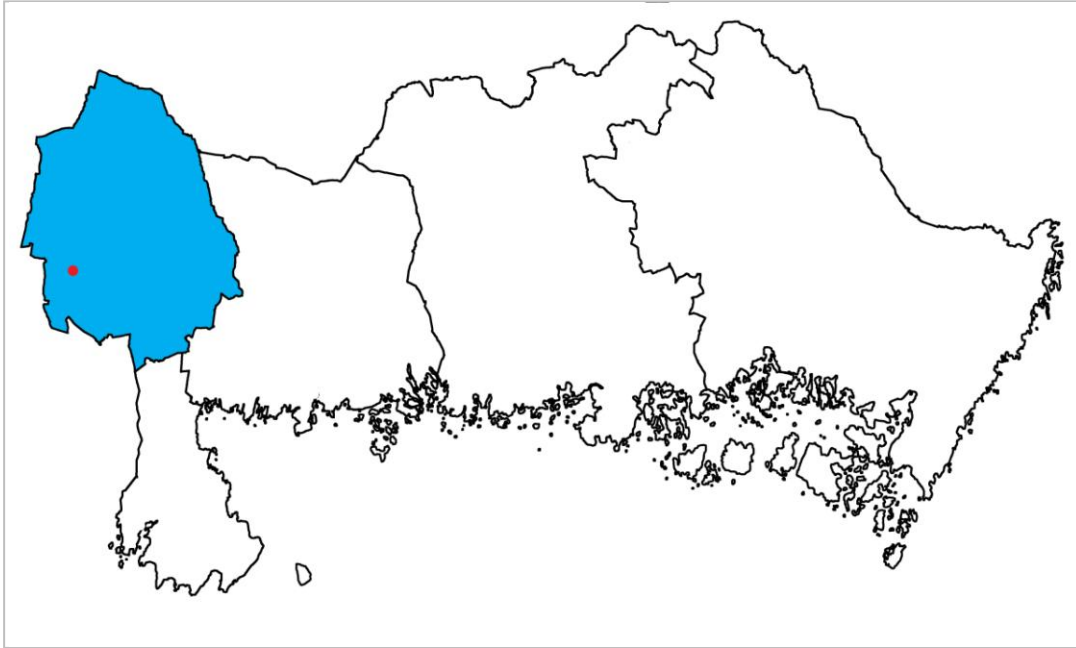
Omslagsfoto: Vy mot södra gaveln.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

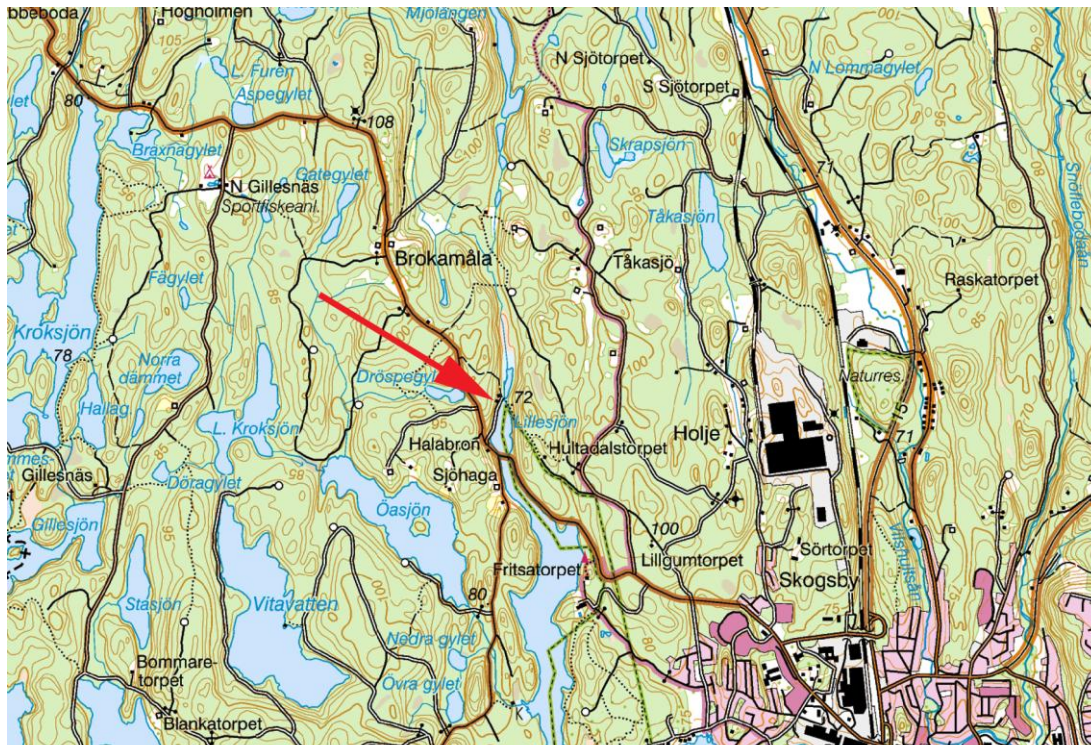
Backstugan i Brokamåla

Innehåll

Administrativa uppgifter	5
Inledning	5
Skadebild	6
Taket	6
Köket	8
Stugan	8
Allmänt	11
Rekommendationer	11
Taket	11
Köket	13
Stugan	13
Foto	14
Bilaga 1	20

Olofströms kommun, backstugan ungefärligt markerad.

Del av Jämsbög socken, backstugan markerad.

Administrativa uppgifter

Objekt	Backstugan i Brokamåla
Socken	Jämshög socken
Kommun	Olofströms kommun
Arbetshandlingar	Åtgärdsförslag och kostnadsuppskattning, Restaurator, 2009-02-09 Byggnadsminnesförklaring, 1992-01-17
Länsstyrelsens diarienummer	432-1593-17
Blekinge museums diarienummer	BM2017-136
Antikvarisk medverkan	Blekinge museum genom Jimmy Juhlin Alftberg
Fältarbete	3 maj 2017
Rapport granskad av	Cissela Olsson

Inledning

Blekinge museum har på uppdrag av Länsstyrelsen i Blekinge genomfört en skadebesiktning av backstugan i Brokamåla, belägen på fastigheten Brokamåla 1:17–18. Backstugan byggnadsminnesförklarades 1992 och har BM-nummer 29.

2009-02-09 genomfördes en skadebesiktning genom försorg av Restaurator, där även ett kostnadsförslag upprättades för att istandsätta och säkra byggnaden – som vid tidpunkten uppvisade en mångfasetterad men relativt låg skadebild. Något reparationsarbete genomfördes därefter ej, varför skadebilden sedan dess utvecklats på ett dramatiskt och accelererande vis.

Under skadebesiktningen, som ligger till grund för denna rapport, dokumenterades byggnaden genom fotografering och filmning. Fullständigt foto- och filmmaterial är överlämnat till Länsstyrelsen i Blekinge, samt arkiverat på Blekinge museum. Själva skadebesiktningen skedde med ej konstruktionsförstörande metoder. Av säkerhetsskäl – på grund av rötskador – kunde inte mer än halva vinden ovan Stugan (Norra rummet) undersökas. Likaså fanns på grund av låst dörr ingen möjlighet att interiört besiktiga den övre vinkelställda påbyggnaden. Vad gäller takfallen så befanns två av dessa delvis täckta med fastspikad presenning (fig. 3). Då risken att skapa ytterligare taksador bedömdes som hög beslöts att inte dra ur och återspika ribborna som fäster presenningen. Dock råder det ingen tvekan om att åtminstone rännalen under presenningen är förbrukad (se vidare nedan).

Frageställningen inför besiktningen har varit om det kan anses möjligt ur ett antikvariskt perspektiv att rädda byggnaden från fortsatt förfall/rivning. Det kan efter besiktningen konstateras att så är fallet, även om restaureringskostnaderna sannolikt blir tämligen höga – just på grund av att det, eftersom byggnaden är byggnadsminne, är fråga om en omfattande *restaurering* och inte renovering.

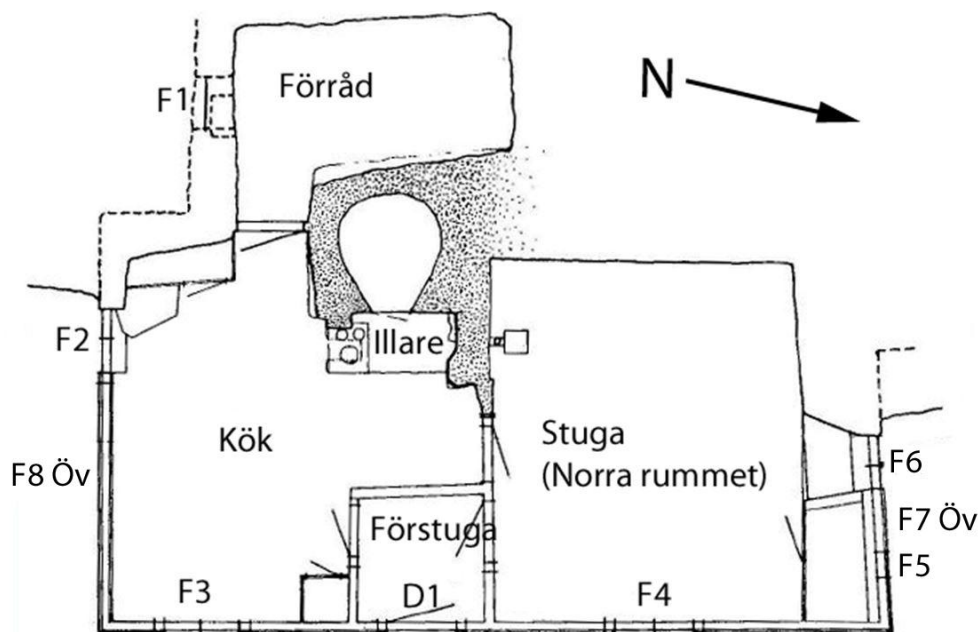

Fig. 1. Situationsplan, bearbetad, efter ritning utförd av Lars Chr. Sjöstedt och Bengt Svensson, 1969.

Skadebild

Det kunde vid besiktningen konstateras att de skador som dokumenterades 2009 fanns kvar och att dessa delvis utvecklats, att golvet i norra rummet var utrivet och att två nya, större skador uppkommit (i köket och norra rummet). Skadebilden från 2009 redovisas i Bilaga 1, medan nya skador redovisas nedan.

Taket

Takfallen täcktes till sin helhet om med takstickor av gran 1989. Dessa kan i dagsläget anses som i huvudsak förbrukade – vilket stora delar var redan 2009. Partiellt finns stickor i bra skick, i huvudsak på lagret närmast läkterna (fullständig undersökning kunde ej utföras på grund av fastspikad pressening). De värst drabbade partierna utgörs av vinkelbyggningens nedre, södra del (fig. 2) samt de bäge rännalarna på västra sidan, vid vilka omfattande läckage skapat utrymme för svåra rötskador inne i byggnadskonstruktionen. Därutöver finns ett läckage på östra takfallet, vilket skapat rötskador i norra rummets sydöstra hörn. Det är okänt om rännalarna vid den östliga takkupan genererat någon skadebild.

Av de takbärande konstruktionsdelarna befins västra tillbyggnadens södra hammarband förbrukat och genom de invändiga skadorna ges indikation på att minst två taksparrar på västra takfallet och en sparre på det östra (sannolikt) är partiellt rötskadade. Det är även ett rimligt antagande att även gradsparrarna på västra takfallet, under rännalarna, befins rötskadade (undersökning kunde ej utföras på grund av låst dörr). Samtliga taknockbrädor föreföll vara i funktionsdugligt skick.

Fig. 2. Vinkeltillbyggnaden, södra takfoten svårt rötskadad.

Fig. 3. Vinkeltillbyggnaden, fastspikad presenning som skyddar rännan.

Köket

Taket i kökets västra del är partiellt svårt rötskadat, med riklig påväxt av svamp (med kropp, ej identifierad). Rötskadan är alstrad av läckage från södra ränn dalen och har spridit sig från bindbjälken ut över takbrädorna, och vidare ner i ett skafferi (fig. 4). Halva bindbjälken och takbrädorna på ömse sidor om denna är förbrukade. All pappspänning i anslutning till träskador är förbrukad. Se även fig. 7, 18 och 19.

Fig. 4. Takskadorna i köket. Notera svamppåväxten! Skafferiet till vänster.

Stugan

Taket i Stugans västra del är partiellt svårt rötskadat, likaså ett mindre takparti i rummets sydöstra hörn (fig. 7). Rötskadorna är alstrade av läckage från norra ränn dalen och östra takfallet, troligtvis vid takkupans norra sida. Den västra skadan har spridit sig längs med två av bindbjälkarna och ut över takbrädorna, vilka buktar sig kraftigt (fig. 5). De rötskadade bindbjälkarna var vid besiktningstillfället stämplade med järnrör.

Skadan i sydöstra hörnet sträcker sig ner mot golvet, längs en bärande stolpe (fig. 6), samt ut i golvlistan. Skadan vid detta parti förefaller vara gammal (äldre lagning finns), men har återigen utvecklats i samband med förnyat takläckage. Se även fig. 21.

Fig. 5. Stugans västra takskada.

Fig. 6. Stugans sydöstra takskada.

Fig. 7. Röttskadade partier av innertaket. Rött markerar timmer och orange takbrädor.

Fig. 8. Fönster 2, södra gaveln. Vattbräda förbrukad.

Allmänt

Förutom de interiöra skador som anges ovan, samt skadorna i Bilaga 1, kan det konstateras att Stugans tapeter å västra väggen till sin helhet har släppt från underlaget, samt är svårt fuktskadade. Två brädor, som troligtvis utgjort fästyta för tapetens nedre del, samt riktyta åt golvbrädorna, är genom röta förbrukade (fig. 5). Tapetskada återfinns även i anslutning till takskadan i köket och i norra rummets sydöstra hörn.

Exteriört befins fasader (locklistpanel), fönster, vattbrädor, dörr etc vara slitna men inte i förbrukat skick – bortsett från vattbrädan ovan fönster 2 (fig. 8).

Rekommendationer

För att i första hand *iståndsätta och säkra* byggnadsminnet krävs att skadorna som uppkommit genom takläckage snarast åtgärdas, dvs. de som redovisas ovan, inklusive södra hammarbandet å västra tillbyggnaden. Därefter kan den övriga skadebilden som redovisas i Bilaga 1 åtgärdas under förslagsvis en tvåårsperiod. Vad gäller de rent dekorativa, invändiga delarna, t ex pappspänning och tapeter, så bör restaurering planeras efter att övrig skadebild är åtgärdad.

Viktigt att tänka på är att skadornas fulla vidd inte går att bestämma förrän restaureringsarbetet påbörjats! Därför bör en ekonomisk beredskap finnas inför ett iståndsättande. En rimlig nivå bör vara ett tänk där skadebilden dubbleras. Notera att äldre, ej pågående skador, vilka sannolikt kommer att påträffas i samband med restaurering inte behöver åtgärdas – enbart skador av pågående karaktär. Undantag gäller äldre ej pågående skador som bär med sig konstruktionstekniska brister, t ex genom tidigare rötangrepp försvagad taksparre.

I samtliga fall bör förbrukat byggnadsmaterial ersättas med nyttillverkat/bättre begagnat i utförande och kvalitet likt befintligt. Exempelvis så bör timrad halvstock ersättas med halvstock men inte med kvartsstock osv. I möjligaste mån bör handsmidda spik – om sådana påträffas i borttagen konstruktion – återanvändas. Blanka spik kan med fördel bytas ut mot nya.

Taket

Befintliga takstickor demonteras till sin helhet. Läkterna undersöks och skarvas vid behov. Sparrarna, inkl. gradsparrar och hammarband undersöks och skarvas vid behov. Om mer än halv konstruktionsdel är förbrukad bör hela delen ersättas. Ny del skarvas minst 30 cm in i friskt timmer med skarv som anses lämplig i förhållande till drag- och trycklast. Skarvning fästs genom dubbning med handtäljda furu- eller ekdubb som fyrkanthuggs i ena ytterändan. Minst tre dubb per skarv.

Nya takstickor ska vara av (i möjligaste mån) kvistfri, obehandlad gran, som spikas i fyrlagstäckning med blank spik, 2". Innan täckning ska stickorna noga blötläggas. Vid spikning ska det säkerställas att samtliga stickors fiberriktning vänds nedåt. Vid takfot ska minst två lager stickor spikas på tvären (med över-

lappning) innan täckningen startar – detta för att säkerställa att nedre stickraden sätts i spänn mot takfoten. Eventuellt måste takfotsbrädorna först bytas. Med fördel kan även en så kallad *förskälning* spikas innan täckningsarbetet börjar. Förskälningen, som innebär att ett lager stickor spikas i topp- och bottenändan från läkt till läkt – liggandes bredvid varandra utan överlappning – omöjliggör att stickändar, vilka är synliga underifrån, rullar sig inåt vinden (fig. 9). Därmed försätts samtliga stickor i spänn, vilket förlänger livslängden. (Sättet att spika sticketak med förskälning var i äldre tider vanligt förekommande i Skånes och Blekinges norra skogsbygder.) Nytt sticketak lämnas utan efterbehandling.

Huruvida stickorna ska läggas med överlapp åt vänster eller höger, eller varannan rad vänster/höger bör bestämmas efter närmare arkivstudier. (Ett inte ovanligt sätt att täcka innebar att överlappningen vändes bort från den mest frekventa vindriktningen.)

I samband med omtäckning av taket bör även nockbrädorna ersättas, vilket bör ske med obehandlade brädor av hyvlad fur, vilka fästs med blank spik. Likaså bör byggnaden förses med nya hängrännor av V-ställda brädor, vilket anges i Bilaga 1. För att öka på livslängden kan dessa strykas på insidan med trätjära.

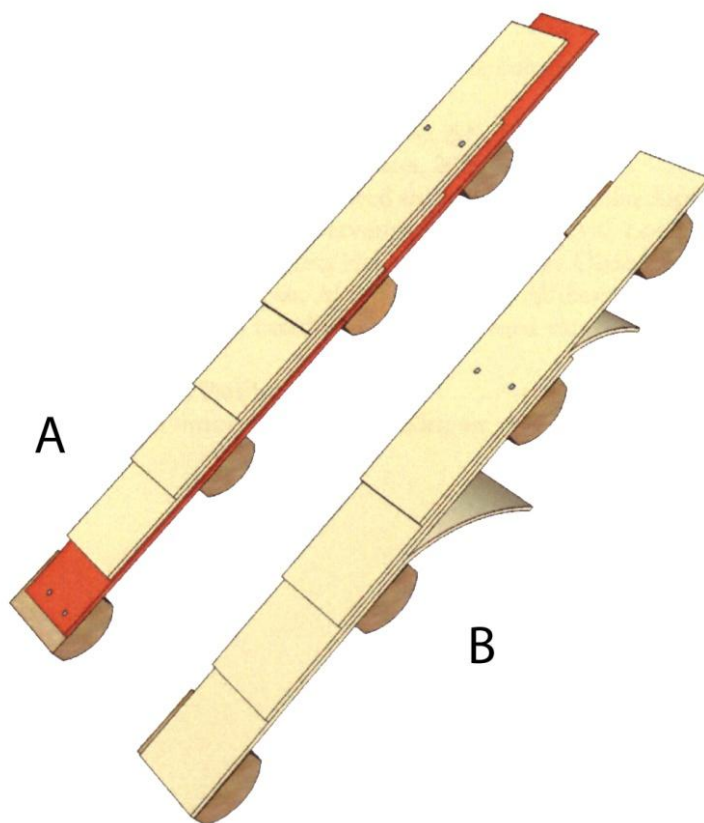

Fig. 9. Principen vid förskälning visas bredvid A. Det undre orange lagret, förskälningen, har till uppgift att hindra ovanliggande stickelagers ovandelar att böja sig inåt, vilket sker vid B.

Köket

Den rötskadade bindbjälken i köket ersätts till sin helhet efter att pappspänningen och innertakbrädorna på ömse sidor demonterats (med god marginal). Observera: Då innertakbrädorna är tämligen lågt liggande i förhållande till höjden på bindbjälken görs antagandet att trossbotten finns i taket – varför vindens golvbrädor först måste tas bort! Bindbjälkens infästning i stolpe eller stenurtag (sannolikt vid västra väggen) utförs likt befintlig konstruktion.

Nytillverkade takbrädor monteras likt befintligt utförande och eventuell trossbottenfyllning återläggs (sker från vinden). Notera att gammal trossbottenfyllning ska kasseras, ny ska vara av material likt befintligt. Skafferiet, som monteras ned i samband med arbetet med bindbjälken, återmonteras efter att skadade delar bytts.

På sikt bör ny pappspänning monteras efter att restaureringsarbetet befunnits vara utfört i fullgott skick, dock tidigast säsongen efter takarbetet.

Stugan

De rötskadade bindbjälkarna i norra rummet ersätts till sin helhet efter att pappspänningen och innertakbrädorna på ömse sidor om bjälkarna demonterats (med god marginal). Observera: Då innertakbrädorna är tämligen lågt liggande i förhållande till höjden på bindbjälkarna görs antagandet att trossbotten finns i taket – varför vindens golvbrädor först måste tas bort! Bindbjälkens infästning i stolpe eller stenurtag (sannolikt vid västra väggen) utförs likt befintlig konstruktion.

Nytillverkade takbrädor monteras likt befintligt utförande och eventuell trossbottenfyllning återläggs (sker från vinden). Notera att gammal trossbottenfyllning ska kasseras, ny ska vara av material likt befintligt.

På sikt bör ny pappspänning monteras efter att restaureringsarbetet befunnits vara utfört i fullgott skick, dock tidigast säsongen efter takarbetet.

Tapeten på västra väggen bör tas bort till sin helhet och bakomliggande stenyta noga undersökas. Troligtvis har stenarna varit fogade med lerbruk – har så varit fallet bör nytt bruk appliceras. I samband med tapetborttagningen undersöks hur fästning av denna är utförd mot stenväggen. De rötskadade riktbrädorna i höjd med golvnivå ersätts till sin helhet.

I sydöstra hörnet tas tapeten bort med marginal in på oskadad tapet. Därefter undersöks och utvärderas omfattningen på skadebilden. Sannolikt behöver minst stolpen bytas ut, troligtvis även delar av fackfyllningarna i anslutning till hörnet. Golvlisten skarvas med nyhyvlad del och fästs likt befintligt utförande efter att nytt golv lagts in, vilket bör ske då rummets övriga skadebild är åtgärdad. Utformningen av nytt golv bör bestämmas efter närmare arkivstudier.

Karlskrona 2017-05-23

Jimmy Jublin Alfberg

Foto

Fig. 10. Vy mot södra gaveln.

Fig. 11. Fönster 3.

Fig. 12. Ytterdörren.

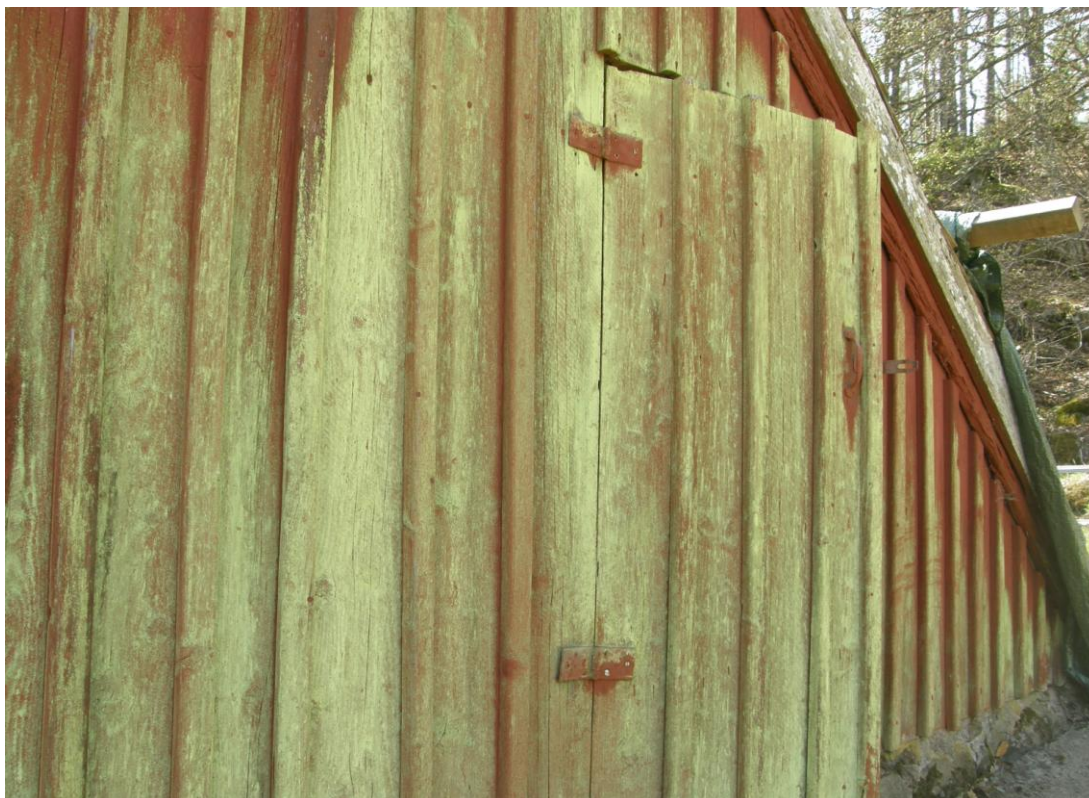
Fig. 13. Takkuipa ovan ytterdörr, östra takfallet.

Fig. 14. Ingång till västra tillbyggnaden. Dörren låst vid besiktningstillfället.

Fig. 15. Fönster 5 och 6.

Fig. 16. Lucka till vinden, norra gavelröset.

Fig. 17. Norra gavelröset från insidan.

Fig. 18. Takskadan i köket. Notera skafferiet.

Fig. 19. Skafferiets innertak, tretex, rötskadad.

Fig. 20. Takskadan i Stugan.

Fig. 21. Rötskadad golvlst, Stugans sydöstra hörn (sannolikt gammal skada).

Bilaga 1

STATUS

Stengrund

Stengrunden in mot backen bedöms vara i gott skick.

Syll

Syllen är till största del inte synlig. Längs vindsvåningens norra sida kan konstateras att syllen/hammarbandet är rötskadat.

Längs syll och sockelbrädor finns betonggjutning som utformats felaktigt och fungerar som kar vilket samlar regnvatten.

Ytterväggar

Timmerväggarna är panelbeklädda och har därför inte besiktats. Det finns dock inget som tyder på att de har några allvarigare skador. I stugans sydöstra hörn finns dock en rötskada efter takläckage.

Locklistpanelen är till övervägande del i gott skick. Några vattbrädor är dock rötskadade liksom en del ändrän. Färgen flagar i viss omfattning.

Bottenbjälklag

Golvet i stugan har satt sig 1-2 cm. Bjälkar och bärlinor är ej besiktade. Bottenbjälklagets status kan bestämmas först när golvbrädor brutits upp. Enligt uppgift blir bjälklaget ibland översvämmat. Under kaminen i stugan finns ett hål där man kan sticka ner mätpinne för att kontrollera vattendjupet. Man kan misstänka att golvets upplag har satt sig vid översvämning/uttorkning och/eller att det blivit rötskadat.

Vindsbjälklag

Bjälkar och golvbrädor tycks vara i gott skick.

Takstolar

Spåntaket läcker vilket har orsakat rötskador. På några takfall sitter hängrännor av brädor.

Spåntak

Spåntaket läcker vilket bl.a. har orsakat fuktskador i stugan.

Dörrar och fönster

Är i allmänt gott skick men i behov av underhållsåtgärder.

Skorsten

I behov av putslagning. Plåthuven bör målas.

Rapportserie 2017

Blekinge museum

2017:1 **Efterundersökning Västra Vång 2016.** Johannishus 1:2. Hjortsberga socken, Ronneby kommun.

2017:2 **Arkeologisk efterundersökning Sillnäs udde.** RAÄ 56 Mjällby sn. Mjällby socken, Sölvesborgs kommun.

2017:3 **Nättraby kyrka. Arkeologisk schaktning vid altaret.** Nättraby socken, Karlskrona kommun.

2017:4 **Arkeologisk utredning i Mölletorp 2016.** Augerum socken, Karlskrona kommun.

2017:5 **Krutvikens gästgiveri – grunder och terrasser.** Karlskrona socken, Karlskrona kommun.

2017:6 **Torstäva 9:2 Arkeologisk undersökning 1983 av rest sten, RAÄ Ramdala 81:1.** Ramdala socken, Karlskrona kommun.

2017:7 **Residenset i Kristianstad – Tapet- och färgundersökning.** Kristianstad socken, Kristianstad kommun.

2017:8 **Kv. von Gerdtén 59. Arkeologisk förundersökning i samband med miljöteknisk markundersökning.** RAÄ 77:1 Karlskrona socken, Karlskrona kommun.

2017:9 **Arkeologisk utredning VA-ledning Bräkne-Hoby – Järnavik.** RAÄ 868 Bräkne-Hoby sn, Pagelsborg 6:1 m.fl. Bräkne Hoby socken, Ronneby kommun.

2017:10 **Backstugan i Brokamåla. Skadebesiktning och dokumentation** Jämshög socken, Olofströms kommun.

